

El difícil equilibri que Gaddafi mantenia amb les ètnies de Líbia es va trencar el 17 de febrer. I la societat líbia ha demostrat estar més organitzada socialment que no es podia pensar el dictador.

Tribus, petroli i repressió

La desestabilització dels complexos equilibris que havia anat teixint Gaddafi amb diverses faccions provinents de les tribus, la persecució paranoica dels grups opositors, la corrupció sistemàtica i la greu situació econòmica són l'origen de la revolució líbia del 17 de febrer. Abans de la revolta, la República Àrab Líbia Popular i Socialista mantenia en l'ostracisme

i la por una oposició inoperant que o bé podia buscar compassió entre els funcionaris més sensibles del règim o bé exiliar les seves intencions de canvi de règim. Només les creixents organitzacions islàmiques d'estudiants, les associacions de familiars de víctimes dels crims del govern, a més de grups defensors de drets humans, eren comptabilitzats com a *opositors*.

Les principals ciutats de Líbia, sobretot de l'est, a la regió de la Cirenaica, han estat un maldecap etern per a les estructures de poder. D'aquesta terra són fills Omar al-Mukhtar, un beduí que dirigí la revolta contra la colonització italiana durant més de vint anys, i el rei Idris I (que va ser deposat per Gaddafi el 1969). Ambdós són ara reivindicats pels joves rebels, que enarboren la bandera de la independència del 1951, la primera descolonització africana. La regió de la Cirenaica es contraposa clarament a la Tripolitània, orientada a Tunísia i al conjunt del Magrib islàmic, amb una forta influència europea. La Cirenaica, en canvi, ha viscut sempre propera a Egipte i a l'Orient Mitjà. Una dualitat que té Sirte, bastió de Gaddafi, com a punt separador. Al sud, el Fezzan, terra de beduïns, tuaregs i desert abusador. Molt lluny dels ritmes de la costa, ha mantingut una discreta posició respecte a la guerra civil i a l'impuls renovador de la Cirenaica.

Un membre de les tribus nòmades de Líbia, el 17 d'agost, a la plaça de la Llibertat de Bengasi.

FRANCESCO PARÍS / SERGI GRAU

A partir de la revolució han proliferat els mitjans de comunicació. Dos estudiants d'enginyeria, Adhela i Sat, han editat una revista. A la dreta, una

Walid, un taxista de Bengasi, és un dels moltíssims desocupats que es llancen al carrer amb l'automòbil per a mirar de guanyar algun diner fent viatges per la ciutat. Abans de la revolta era operari d'una empresa de prospeccions petrolíferes, al desert. Estudià a la Universitat de Brega, un centre d'investigació especialitzat en la indústria del refinament del cru. Allà s'associà a un grup d'estudiants islamistes. Al cap d'un temps, "ens van dir que tots els membres érem expulsats, uns 200. No ens ho podíem creure. Al cap d'un any vam demanar de nou la matrícula, però ens van contestar que havíem perdut la nostra oportunitat".

Malgrat aquests impulsos, la realitat és que Líbia té una important xarxa social, sustentada i organitzada al marge del govern libi que, amb el pas dels anys, ha anat desatenent demandes i necessitats. Una xarxa de relacions ter-

ritorials que ha forçat la cohesió pròpia a partir del conflicte armat.

Arthur Quesnais, doctorand en relacions internacionals de la Universitat de la Sorbona (París), és a Bengasi per a completar un treball que ha començat en unes altres regions com ara l'Iraq. "[En aquesta revolta] una multitud d'actors socials s'organitzen en una sola direcció, superant divisions tribals i territorials que falsament s'atribueixen a la societat libia. En aquesta revolució, es mobilitza la població amb una dinàmica territorial de xarxes socials. És el nivell local, com el barri o la ciutat, que exerceix un paper clau en el funcionament de la revolució."

N'és un exemple la indignació per la detenció de Fethi Tarbel, un conegut advocat defensor de presos de consciència, acusat per la policia d'haver propagat el rumor d'un incendi provocat a la presó d'Abu Salim. L'advocat porta-

va la reclamació d'un grup de familiars de la matança de la presó d'Abu Salim, on més de 110 militants islamistes van ser assassinats. El xoc entre policies i manifestants va acabar amb 3 morts i 38 ferits.

Històries com les d'Abu Salim són relats amagats, desconeguts. El Consell de Drets Humans de les Nacions Unides va emetre un report el novembre del 2010 en què, a l'apartat de conclusions, explicitava que "el reforç i la protecció dels drets humans es considera una opció estratègica a la Jamahiriyya àrab libia, perquè constitueixen l'espina dorsal de la política de reforma integral adoptada pel país d'ençà de la revolució del 1969". Ara es van fent públics una munió de relats sobre la realitat de Líbia, alhora que se'n fan miques —en només sis mesos— les estructures de poder. En sis mesos, es desballesta una xarxa

caricatura feta per Xkias al-Hlaly, un dibuixant assassinat per l'exèrcit.

teixida durant 42 anys basada principalment en les adhesions tribals a partir de les famílies més importants i influents del país.

Al país es compten més de 150 tribus, aplegades en tres grans territoris (Cirenaica a l'est, Tripolitània a l'oest, el Fezzan al sud, al desert) i amb subgrups diferents. Aquesta circumstància fa difícil de definir el nombre exacte de grups ètnics. Juntament amb l'Afganistan, el Iemen i Jordània, Líbia és un dels països on aquests grups han comptat amb un paper més influent. Quatre grups ètnics se situen sobre el territori libi. Els àrabs ocupen la meitat nord i els amazics es mantenen a les muntanyes de Nafusa, al costat de Tunísia. Els altres dos grans grups ètnics restants es troben al sud i tenen origen en el nomadisme. Són els tebus, al sud-oest, i els tuaregs, al sud-est, als límits amb Algèria.

Però són les tribus àrabs (al nord) que han comptat amb un paper més determinant en la política i, sobretot, en l'economia, especialment en la principal riquesa: el petroli. Gaddafi va poder mantenir un complex joc d'equilibris per a preservar suports i esquivar possibles rivalitats. Feina gens fàcil. La institucionalització de les tribus al país és tan intensa que el segon cognom dels libis porta al document d'identitat el nom de la família (tribu). Un tret d'identitat que es manté fins i tot amb els nous carnets que el govern provisional distribueix des dels consells de joves de les ciutats alliberades. El govern, mitjançant una modificació legislativa, podia suspendre els serveis de l'estat als membres de la tribu que haguessin participat en alguna manifestació contra l'estat. Això significava la mort civil per a centenars o milers de persones que per-

tanyessin a una tribu acusada de rebel al règim. La disposició es feia segons la llei 71 de prohibició de participar en organitzacions o associacions, a banda les governamentals.

Aquesta adhesió i fidelitat no és debades. Les tribus tenen importants poders sobre el petroli. El líder zuwaia (a l'oest del país), Sheik Faraj al-Zuway, va dir en una entrevista a Al-Jazira el 20 de febrer que la seva tribu aturaria les exportacions de petroli si l'exèrcit no deixava de disparar contra els ma-

Quatre grups ètnics –àrabs, amazics, tebus i tuaregs– conviuen en territori de Líbia

Manifestants libis solidaritzant-se amb el poble siria, a Bengasi, el dia 13 d'agost passat.

nifestants rebels. I és que a la Líbia de la Jamahiriyya a les tribus se'ls reserva el dret d'explotació del petroli. A partir del 1994, una comissió governamental incloïa els líders tribals dins els programes de desenvolupament i la discussió de mesures polítiques. Una concessió que no es va fer efectiva: després d'anys de no convocar el consell, el govern va reunir els líders per a recuperar consensos i antigues amistats.

En conjunt, les tribus van saludar el cop d'estat de Gaddafi i les noves propostes del socialisme àrab, les nacionalitzacions, la construcció panafriicana i les reformulacions territorials, que van incloure fins i tot la federació

“Les aventures de Gaddafi han convertit l'exèrcit en ridícula guàrdia de caserna”

amb l'Egipte de Nasser. “Gaddafi i la seva política no és fruit de la casualitat. Fixem-nos en quin moment sorgeix i quins aliats dins i fora de Líbia va tenir llavors. Tota la política posterior a la seva arribada es va dedicar a desfer tot allò que pogués posar en perill la seva pròpia continuïtat”, explica Adhel, un llicenciat en ciències polítiques. Adhel, com molts, va accedir a l'educació universitària prèvia adhesió formal als comitès populars. Al cap del temps, però, “fins i tot es va desfer d'aquests comitès quan van deixar d'interessar. Més tard, formar-ne part era un tràmit administratiu”. El 1969 Líbia comptava amb un fort exèrcit, amb capacitat d'influència política. Prova d'aquesta fortalesa és que Gaddafi va accedir al poder el 1969 sense discussions.

L'exèrcit va ser la seva primera prioritat. Va situar persones de confiança provinents de les tribus al càrrec de les diverses unitats. Així, els membres de la seva tribu, els al-Gaddafi, fins llavors poc influents i sense pes demogràfic, van ser col·locats en llocs

privilegiats al capdavant de les forces de seguretat i la seva guàrdia personal. Les altres tribus van obtenir llocs de preeminència, però sense capacitat operativa. Adhel fa la valoració del procés: “Abans aquest país tenia un exèrcit potent, però les aventures desastroses de Gaddafi [guerres al Txad i Uganda], les divisions internes i el progressiu desmantellament l'han deixat en una ridícula guàrdia de caserna.”

I si el factor tribal ha estat destacable en l'explotació del petroli i la configuració de l'exèrcit, no ha passat igualment en la política de gestos i l'economia. Després de 42 anys, Gaddafi tenia prevista la successió del règim en la seva pròpia família: volia deixar a les mans del seu fill el poder de decisió dels assumptes més importants. Mentrestant, ell es mantenia en la tutorització d'un procés que mai no ha defugit l'arbitrarietat, el narcisisme i l'egolatria. Durant 42 anys, la seva imatge intocable va ser més temuda que no respectada. Tenia especial interès a fer complir els seus extravagants

dictàmens. Els locutors de ràdio i televisió cantaven els gols atribuint-los a un nombre de dorsal. “Veig a la televisió com els jugadors de futbol a Europa llueixen els seus noms a la samarreta. Això aquí és impossible: Gaddafi no permetia cap més figura que la seva”, explica Abdel, un jove refugiat de Ras Lanouf que observa l’evolució de la guerra des del vestíbul d’un hotel.

Maria Dolors Solà és una lleidatana que fa vint que viu a Bengasi: “Al final, ja li havia agafat certa simpatia, a aquest home: tot era tan surrealista! Esperava el dia del seu aniversari per a veure a la televisió el missatge que adreçava al seu poble. Vaig riure molt el dia que va anunciar que a partir d’aquell moment els llibres eren lliures d’anar on volguessin. Des del balcó va començar a llançar passaports a la gent que l’aclamava.”

Aquestes mesures igualment podien tractar-se d’aspectes sobre l’educació, la salut, les cotitzacions socials... “Fins i tot a la meva nòmina hi apareixia un 11% de contribució salarial dedicada a les armes de l’estat!”, explica rient Waheep, un venedor de roba que fa una setmana que va retornar del front de Brega. Som un país més ric que Qatar [un aliat d’excepció del govern rebel]; ara és possible de refer les coses d’una altra manera.” Abdelha, un jove d’Oujhla refugiat a Bengasi, reflexiona mentre camina pel passeig: “En tots aquests anys, veus cap indret on hagin anat a parar els nostres diners?” Abdelha ha après anglès a partir de les sèries televisives en versió original. L’aprenentatge d’idiomes va ser suspès a les escoles. L’assignatura del Llibre Verd (el manifest fundacional del règim) va ocupar les hores lectives.

Una profunda insatisfacció per no haver sabut aturar el règim es respira en l’ambient. Ara, però, hi ha la convicció que, encara que sigui amb una guerra, Gaddafi és el principal escull del progrés del país. “Paguem amb la sang dels nostres fills el preu d’aquesta nova Líbia”, explica Omar, un jove de Bengasi. Es mostra expectant sobre els progressos del front i l’entrada dels rebels a la rodalia de Trípoli. “Abans de la fi del ramadà [31 d’agost], celebrem la fi del dictador”, assegura.

Sergi Franch

FRANCESC PARÉS/SERGI GRAU

La gent celebra la captura a Trípoli del fill i hereu de Moammar al-Gaddafi, Saïf al-Islam, a la ciutat rebel de Bengasi, el 22 d’agost prop passat. L’endemà Saïf al-Islam va reaparèixer lliure.

La nova Líbia

El Consell Nacional de Transició (CNT) mirarà d’atendre, molt especialment, els afers estrangers, un cens de la diàspora –molts exiliats ara hi han tornat– i les relacions econòmiques, els temes que ara es consideren més complexos i urgents de resoldre. Analitzem qui forma el CNT i d’on provenen.

Ha nascut una nova Líbia, a partir de la revolta del 17 de febrer. Una ciutat paradigma d’aquest procés és Tubruq. Amb 133.000 habitants, aquesta antiga colònia italiana va ser un important enclavament portuari durant la Segona Guerra Mundial. Avui és la capital del districte d’al-Butnan, la més oriental del país. El setge de la ciutat i el port és recordat com el més important en aquell conflicte, després de Stalingrad. Avui, el port manté vestigis de les construccions europees de la guerra, però amb modificacions: ser-

veix per a transportar el cru que arriba des de les regions del sud, al desert. A més, té una important refinaria i una central tèrmica a la mateixa badia que no han aturat l’activitat, tret d’unes setmanes.

La revolta a Tubruq va ser cosa d’hores, curiosament. Un parell. Suficients per a desarmar els policies que miraven d’aturar les protestes. Els joves concentrats que tenien coneixement de què passava a Bengasi van destruir tota imatge i vestigi del govern. El monument del Llibre Verd a la plaça amb el